

NUOMONĖ DĖL IŠSKIRTINIŲ APLINKYBIŲ TAIKYMO 2024 M.

2023 m. rugsėjo 19 d. Nr YE-282

Vilnius

EKONOMIKAI NUOSAIKIAI AUGANT, VALSTYBĖS SKOLINIMOSI POREIKĮ PADĖTŲ MAŽINTI GRĮŽIMAS PRIE FISKALINĖS DRAUSMĖS TAISYKLIŲ TAIKYMO

Fiskalinė institucija, kurios funkciją vykdyti pavesta Valstybės kontrolei (toliau – VK FI), teikia savo nuomonę dėl išskirtinių aplinkybių taikymo 2024 metais. Nuomonė yra teikiama atsižvelgiant į situaciją, kad Vyriausybė (jos įgaliota institucija) nėra pateikusi pranešimo dėl išskirtinių aplinkybių atšaukimo, kaip tai nurodyta Lietuvos Respublikos fiskalinės sutarties įgyvendinimo konstitucinio įstatymo (toliau – Konstitucinis įstatymas) 7 str. 2 dalyje. Atsižvelgiant į tai, išskirtinės aplinkybės Lietuvoje galios ir 2024 m., jei Vyriausybė ar jos įgaliota institucija nepateiks VK FI pranešimo dėl jų atšaukimo kartu su gruodžio mėn. ekonominės raidos scenarijumi. Ekonominės raidos scenarijaus tvirtinimo metu neturint duomenų, kad Lietuvoje išlieka pagrindas tolesniam išskirtinių aplinkybių taikymui, VK FI kviečia Vyriausybę formuoti 2024 m. valstybės biudžetą remiantis visomis nacionalinėmis fiskalinės drausmės taisyklėmis. Taip pat pateikti pranešimą kartu su gruodžio mėn. ekonominės raidos scenarijumi dėl šių aplinkybių atšaukimo.

Remiantis 1997 m. liepos 7 d. Tarybos reglamentu (EB) Nr. 1466/97, išskirtinės aplinkybės apibrėžiamos kaip „<...> nejprastas įvykis, kurio atitinkama valstybė narė negali kontroliuoti ir kuris daro didelį poveikį valdžios sektoriaus finansinei būklei, arba esant dideliame euro zonos ar Sąjungos kaip visumos ekonomikos nuosmukiui.“

VK FI primena, kad galiojant išskirtinėms aplinkybėms Lietuvoje nuo 2020 m. buvo galima nukrypti nuo nacionalinių ir Europos Sąjungos fiskalinės drausmės taisyklių.

Remiantis Konstituciniu įstatymu, Valstybės kontrolė, vykdanči fiskalinės institucijos funkcijas, 2020-03-26 paskelbė išvadą dėl 2020-03-20 LR finansų ministerijos inicijuotos nejprastos padėties atitikties išskirtinių aplinkybių sąvokai. Atsižvelgiant į tai, Lietuvoje pirmą kartą buvo paskelbtos išskirtinės aplinkybės. 2022-09-20 VK FI paskelbė išvadą¹ dėl 2022-09-13 Lietuvos Respublikos finansų ministerijos inicijuoto išskirtinių aplinkybių atšaukimo, kurių pagrindas buvo COVID-19 pandemija, ir išskirtinių aplinkybių nustatymo Lietuvos Respublikoje dėl geopolitinės situacijos ir jos galimo neigiamo poveikio valdžios sektoriaus finansams.

¹ Išvada dėl susidariusios padėties atitikties išskirtinių aplinkybių sąvokai, 2022-09-20. Prieiga per internetą: <https://www.valstybeskontrolė.lt/LT/Product/24111/ishvada-del-susidariusios-padeties-atitikties-isskirtiniu-aplinkybiu-savokai>.

2020 m. buvo aktyvuota ir bendroji Stabilumo ir augimo pakto išlyga. Ji reiškė, kad valstybės narės galėjo imtis krizės valdymo priemonių, nukrypdomos nuo biudžeto reikalavimų vidutiniu laikotarpiu, kurie įprastai būtų taikomi pagal Europos fiskalinę sistemą. Europos Komisijai ir Tarybai paskelbus, kad COVID-19 viruso pandemija gali būti laikoma „nejprastu įvykiu, kurio vyriausybė negali kontroliuoti“, 2020-03-23 Ekonomikos ir finansų reikalų tarybos posėdyje ministrai pritarė Europos Komisijos siūlymui aktyvuoti bendrąją Stabilumo ir augimo pakto išlygą. Vėliau Rusijai pradėjus karą Ukrainoje, Europos Komisija 2022-05-23² paskelbtame komunikate pažymėjo, kad dėl jo padidėjęs neapibrėžtumas makroekonominiai raidai, precedento neturintis energijos kainų šuolis ir pandemijos nulemti žaliavų ir tiekimo grandinių sutrikimai pateisina Stabilumo ir augimo pakto bendrosios išlygos pratęsimą iki 2023 m. pabaigos.

Fiskalinės drausmės taisyklės padeda siekti fiskalinio tvarumo ir užtikrinti makroekonominį stabilumą. Atsižvelgiant į taisykles, valdžios sektoriaus finansai valdomi taip, kad ekonomikai esant virš savo potencialo būtų kaupiami perviršiai, o ekonomikai esant žemiau potencialo – skatinama ekonomika. Taip pat fiskalinės drausmės taisyklės padeda siekti, kad ilgalaikiai įsipareigojimai, pavyzdžiui, socialinės ir sveikatos apsaugos, gynybos sritims, būtų padengti pajamomis ir jų kaštai nebūtų perkeltami ateities kartoms dengiant įsipareigojimus skola. Fiskalinės drausmės taisyklių laikymasis užtikrina, kad valdžios sektoriaus deficitai būtų pamatuoti, atitiktų ekonomines sąlygas ir taip būtų užtikrintas viešųjų finansų tvarumas. Išskirtinių aplinkybių metu perteklinio valdžios sektoriaus ir valdžios sektoriaus išlaidų augimo ribojimo taisyklės buvo netaikomos, siekiant fiskalinei politikai suteikti erdvės greitai reaguoti į kylančius iššūkius.

Ekonominei raidai išliekant gana stabiliai ir Europos Komisijai paskelbus, kad bendroji Stabilumo ir augimo pakto išlyga nustos galioti šių metų pabaigoje, VK FI neturi informacijos, kuria remiantis būtų galima toliau pagrįstai taikyti išskirtines aplinkybes Lietuvoje. Atsižvelgiant į tai, formuojant 2024 m. valstybės biudžetą reikėtų remtis visomis nacionalinėmis fiskalinės drausmės taisyklėmis. VK FI vertinimu, artimiausiais metais ekonomika išliks žemiau savo potencialaus lygio, todėl ir netaikant išskirtinių aplinkybių valdžios sektoriaus deficitai galės būti formuojami atsižvelgiant į atotrūkio nuo potencialo dydį. **VK FI vertinimu, atsižvelgiant į ekonominės raidos scenarijaus tvirtinimo metu buvusią informaciją, išskirtinių aplinkybių tolesnis taikymas nėra pagrįstas:**

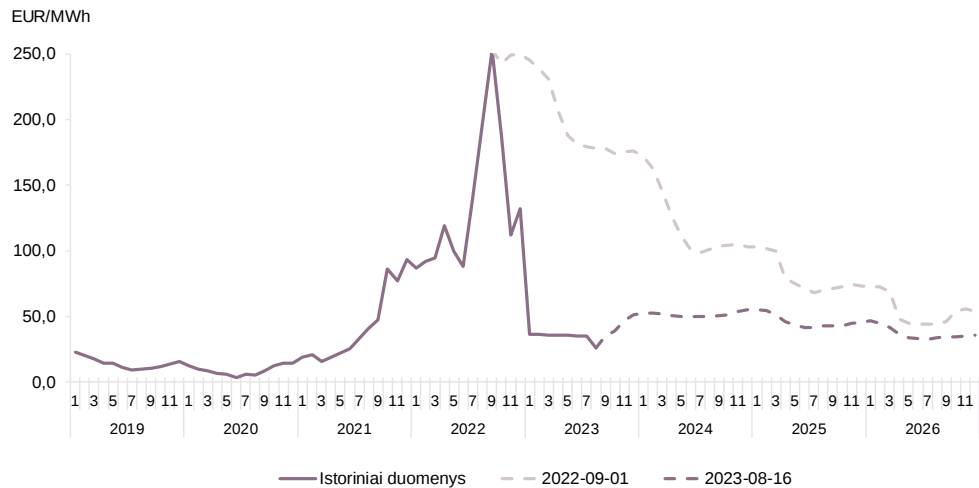
- Rugsėjo mėn. ekonominės raidos scenarijuje projektuojama, kad 2024 m. BVP nuosaikiai augs, o darbo rinkos padėtis turėtų išlikti stabili. Rizikos dėl ekonominės raidos taip pat labiau subalansuotos nei praėjusiais metais. Dėl šių priežasčių VK FI mano, kad tokią ekonomikos raidą laikyti sukrėtimu, reikalaujančiu didelių valdžios sektoriaus finansų išteklių jo suvaldymui, nėra pagrįsta.
- Krašto apsaugos stiprinimas esamos geopolitinės situacijos fone turėtų būti ilgalaikiu strateginiu tikslu, todėl ir finansavimo šaltiniai turėtų būti tvarūs. Neapibrėžtumo, ypač dėl karo eigos, išlieka daug, tačiau tinkama valstybės finansų priežiūra ir išlaikyta fiskalinė erdvė didina galimybes tinkamai reaguoti į kylančius iššūkius.
- Susidūrus su energetikos, tokių kaip dujų, elektros, naftos, kainų šoku, daugelis valstybių reagavo panaudodamos viešuosius išteklius jo poveikio sušvelninimui. Energijos kainos vis dar didesnės nei 2021 m., bet yra žemesnės nei 2022 m. vidurkis. Europoje vis labiau plečiant energetikos infrastruktūrą ir sparčiai pildant gamtinių

² 2022-05-23 EK Europos semestro pavasario dokumentų rinkinys. Prieiga per internetą: https://commission.europa.eu/publications/2022-european-semester-spring-package-communication_en.

dujų saugyklas, energetikos kainų šuoliai, stebėti 2022 m., yra vis mažiau tikėtini (1 pav.). Energetikos kainoms stabilizavusis ir mažėjant infliacijai plataus masto paramos priemonių taikymas nebeaktualus.

- ES šalyse, tikėtina, nuo 2024 m. reikės grįžti prie fiskalinės drausmės taisyklių laikymosi. 2023-03-08 paskelbtose EK fiskalinės politikos gairėse³ 2024 m. nurodyta, kad bendrosios Stabilumo ir augimo pakto išlygos galiojimas bus atšauktas 2023 m. pabaigoje.

1 pav. Dujų TTF* ateities sandorių vidutinė kaina 2023–2026 m. yra ženkliai mažesnė nei prieš metus

* TTF (angl. Title Transfer Facility) – virtualus prekybos gamtinėmis dujomis taškas Nyderlanduose, kuriuo plačiai naudojamas sudarant dujų sandorius ES. Pagal TTF indeksą nustatoma ir Lietuvos dujų kaina.

Šaltinis – <https://www.barchart.com>

Lietuvos Respublikos valstybės kontrolė, vykdydama Lietuvos Respublikos fiskalinės sutarties įgyvendinimo konstituciniame įstatyme nustatytas biudžeto politikos kontrolės institucijos funkcijas, teikia nuomonę dėl išskirtinių aplinkybių taikymo 2024 metais.

Biudžeto stebėsenos departamento vadovė

Jurga Rukšėnaitė

³ Prieiga per internetą: https://economy-finance.ec.europa.eu/document/download/cd3da41e-9b91-4b18-8e88-4dfa5c89d40e_en?filename=COM_2023_141_1_EN_ACT_part1_v4.pdf.